

«Риболовля на блешню» по-російськи

Зміст

Вступ

«Що ж задумав Путін?»

«Австралійський синдром»

Після «Мінська-2»

«Скажені пси війни»

«Чорні лебеді» 2015 року

Перипетії конспірології

Вступ

«Письменники не можуть писати з такою швидкістю,
з якою уряди розгортають війни: адже щоб писати, слід думати».

Бертольд Брехт.

Ставлення в Росії до українців та до України як держави складалося віками. За радянської доби суцільної «інтернаціоналізації суспільного життя», для всіх громадян СРСР була єдина радянська культура «соціалістична за змістом і національна за формою», яка, відповідно, й не потребувала глибокого діалогу між росіянами й українцями, а лише повинна була демонструвати «дружбу народів». Мінімальний корпус книг з української історії й культури формувався переважно «для домашнього вжитку» України, а для російської аудиторії вистачало й «днів української культури в Москві», із традиційно встановленим репертуаром про «чорнії брови» та «карії очі», про Івана Карася та Одарку, та ще з традиційним гопаком, горілкою з перцем та салом з часником.

А у підсумку склалася ситуація, яскраво і образно представлена свого часу Володимиром Маяковським:

«Знаний груз

у русского

тощ –

тем, кто рядом,

почета мало.
 Знают вот украинский борщ,
 Знают вот украинское сало.
 И с культуры снимали пенку:
 кроме двух прославленных Тарасов –
 Бульбы и известного Шевченка, -
 ничего не выжмешь, сколько ни старайся.
 А если прижмут – зардеется розой
 и выдвинет аргумент новый:
 возьмет и расскажет пару курьезов –
 анекдотов украинской мовы.
 Говорю себе: товарищ москаль,
 На Украину шуток не скаль.
 Разучите эту мову на знаменах –
 лексиконах алых, -
 эта мова величава и проста:
 «Чуешь, сурмы заграли,
 Час расплаты настав...»
 Разве может быть затрёпанней да тише
 Слова поистасканного «Слышишь»?!

Чому ми почали з культури і поезії, а не з, приміром, наукової праці росіян про Україну, її історію, культуру, звичаї... А тому, що покажемо хоч би такий факт: у Москві в Інституті слов'янознавства навіть не було структурного підрозділу, який би вивчав українців чи білорусів, хоч інші слов'янські народи досить-таки ретельно

досліджувалися. Та й чого українців було досліджувати, адже їх майбутнє у радянського керівництва не викликало сумніву – вони мали стати демографічним донором нової історичної спільноти «радянського народу».

Поява незалежної України викликала досить різку неоімперську реакцію в Росії – насамперед йдеться про книги, що публікуються в Москві видавництвом «Имперское возрождение». Назви багатьох з них говорять самі про себе: насамперед це збірник «Украинская болезнь русской нации» (М.2005); «Русь нерусская» А.Каревина (м. 2006); «Украинское движение как современный этап южнорусского сепаратизма» А.Щеголева (М., 2006); збірник «Имперское возрождение» (М., 2007) із розділом «Преодоление украинства». Окрім того, на громадську думку Росії впливала партійна преса компартій України та Росії, інших лівих сил, які постійно виступають за возз'єднання двох нині незалежних країн.

Був й інший тип досліджень – науково виважених і більш делікатних з точки зору політкоректності. Досить вдалими виявилися номери 1-2 журналу «Новое литературное обозрение» за 2007 р., присвячені широкому обговоренню української тематики. В політичній періодиці значна увага була приділена «помаранчевій революції» та прогнозуванню подальшої політичної ситуації в Україні (журнал «Политические исследования», №1, 2005 г.). Серед нечисленних книг справді наукового характеру виділялись книги О.Міллера «Украинский вопрос в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX века)» (СПб., 2000) та «Империя Романовых и национализм» (М., 2006). Яскраво виділився на фоні антиукраїнської пропаганди перший номер за 2014 рік журналу «Политическая концептология» (Ростов-на-Дону), присвячений 200-річчю Тараса Шевченка.

Та ось інтервенція Росії в Україну докорінно змінила ситуацію. В Росії десь раптом з'явилася ціла когорта політологів, які стали регулярно висвітлювати питання української кризи в контексті геополітичного протистояння Росії і Заходу. Україна в цих публікаціях розглядається вже не суто в контексті історії Російської імперії чи СРСР, а як помітний фактор сучасної світової політики. Тим самим Україна стала позбуватися й нав'язливої в Росії ознаки провінціалізму. Хоча в ряді публікацій білякремлівські служиві політологи все ще стоять на старих позиціях, намагаються й далі зображати Україну як «задній двір» у великій політиці Росії. На повну потужність йде процес тролінгу – примітивного обр'їхування ситуації, що склалася в Україні та навколо неї.

Викриттю всіх цих антиукраїнських підступів і присвячена наша науково-публіцистична розвідка.

1. Що ж задумав Путін?

Первинне значення поняття «троллинг» в дослівному перекладі з англійської мови означає «риболовлю на блешню». Згодом це слово перекочувало в сферу інформаційних технологій. Звідси за людиною, яка здійснює провокаційні маніпуляції в ЗМІ, утвердилося визначення «троль». Це слово зажило популярності не в останню чергу внаслідок його частого вживання в міфології. Так, в дитячих казках міфологічні істоти «тролі» виступають у личині потворних, неприємних істот, створених для скоєння лиха і зла. Таким чином, вживаючи в найзагальнішому вигляді слово «троллинг», ми маємо на увазі приховану чи очевидну задиркуватість, приниження чи ображення інших у формі агресивної, глумливої і образливої поведінки, порушення правил етичного кодексу й відверту брехню.

Світоглядний троллинг Путіна

«Що, чорт забирай, задумав Путін?» - це, мабуть, було найбільш важливе й показне запитання впродовж 2014 року. У всякому випадку, так вважає редактор популярного на Заході видання Vox Макс Фішер. Та й інші аналітики, що спеціалізуються по Росії, як і самі росіяни, провели 2014 рік у суперечках про те, «що ж стояло за авантюрою російського президента в Україні?».

На початку лютого 2015 року британська ділова газета Financial Times опублікувала матеріал із двох аналітичних подач під назвою «Битва за Україну», де було зроблено спробу дати відповідь на сакраментальне запитання: «Що ж задумав Путін»? В основу статті було покладено інтерв'ю у міністрів, лідерів ЄС, дипломатів, чиновників і офіцерів розвідки більше ніж із 10 країн. Аналітикам газети вдалося відновити події тих довгих місяців минулого року, коли стало зрозуміло, що дипломатія умиротворення Путіна назагал провалилась. Ось такий печальний умовивід.

Однак аналіз привів і до певних зрушень. Аналітики визнали, що обидві сторони – Захід і Росія - виявилися в полоні своєї власної картини світу, а тому й не змогли домовитися один з одним. До того ж, Європа недооцінила, наскільки далеко Путін готовий зайти у захисті того, що він оголошує «ключовими інтересами Росії». У підсумку вийшла досить негарна історія зради інтересів України: «Під час протестів, що спалахнули на початку 2014 року, які в кінцевому підсумку привели до повергнення промосковського уряду Віктора Януковича, Україна стала першою країною в Європі, де протестуючі гинули з прапорами ЄС в руках. Захід, як упевнені багато хто в Києві, зрадив Україну».

Власне, ще й до згаданих публікацій аналітики звертали увагу, що дії Росії стосувалися не лише України. Так, допоки західні держави тиснули на Іран, вимагаючи згортання ядерної програми, Росія побудувала Тегерану реактор. Коли

США і їх партнери обдумували нанесення ударів по Сирії, щоб покарати президента Асада за масове вбивство громадянського населення, Путін передав Дамаску систему ППО і направив російських моряків прикривати сирійські порти «живим щитом». Коли Едвард Сноуден розкрив секрети американських спецслужб, Москва надала йому притулок. А під час атаки на кінокомпанію Sony Pictures, яку вірогідно влаштували північнокорейські хакери, Кремль запросив Кім Чен Ина на парад Перемоги.

Такі події вносять неспокій: як розуміти поведінку президента ядерної держави? Професор Нью-Йоркського університету Марк Галеотті запропонував свою версію ситуації: глава держави вдається до відвертого троллінгу, і тим самим «Путін перетворює Росію із колишньої світової держави в геополітичного рекетира». Формулювання, що не кажи, жорстке. Але воно виникло на фоні досить розмитих сподівань з боку політиків Заходу, які для з'ясування інтересів Путіна щодо України стали перед дилемою: або «очікувати програмної промови Путіна, в якій би він начистоту, не криючись, не кривлячи душею, повідав усьому світу про свої плани. Або ж тверезо оцінити події в зоні конфлікту, не переймаючись особливо мотивами дій російського президента. Поки ж ми відчайдушно намагаємось заглянути в душу людини, яка погано піддається психологічному просвічуванню».

У підсумку, продовжує Галеотті, в середовищі політологів створилася досить суперечлива ситуація. В Росії аналітики «схильні не суперечити генеральній лінії, або ж просто не мають високої трибуни». А на Заході «по усій довжині спектру від адептів ідеї «холодної війни – 2» до примиренців, упевнених, що Росія була обманутою Заходом, а тому діє в Криму й в Україні в межах необхідної самооборони, відбувається серйозний розрив суджень». А вже ж коли підсумувати всю сукупність поглядів, бідкається вчений, то ми «маємо какофонію, яка здатна оглушити навіть політично грамотну людину».

Толку від такої какофонії, звісно ж, мало. А тому не рідко можна було почути пропозицію, що варто було б увійти в становище Путіна – ну, мовляв, не суджено було збутися його великодержавним амбіціям. Можливо людина й комплексує, а тому то варто було б йому дати можливість хоча б «зберегти обличчя».

Хто б із лідерів Заходу міг би стати в цій ситуації йому в пригоді? Газета Financial Times вважає, що з Бараком Обамою у Путіна стосунки не склалися. Близькі до Білого Дому персоналії переконані, що Путін не відгукнувся на спробу Обама вибудувати нові відносини – у них, видно, душа не лежить один до одного. Під час зустрічей, за словами Барака Обама, Володимир Путін «трохи сутулиться, маючи вигляд школяра, що скучає на задній парті». У підсумку, Обама

дистанціювався від Путіна, віддавши перевагу бути у стосунках із ним на других ролях.

На перші ролі об'єктивно вийшла Ангела Меркель. І не лише як європейський лідер, що найдовше перебуває при владі (з 2005 року), але й тому, що на диво добре розуміє, які сили впливають на мислення Путіна. Вони майже однолітки, обоє добре пам'ятають холодну війну. Її володіння російською мовою дає можливість Путіну переходити з німецької мови на російську, коли суть розмови «ускладнюється».

На відміну від лідерів США, Великобританії і Франції, які зав'язли в конфлікті на Близькому Сході, Меркель глибоко обізнана щодо кризи навколо України. За її словами, ця криза є викликом для світу в самій Європі, «випробуванням на рішучість» для Заходу. І коли вона взялась за розв'язання кризи, багато хто на Заході зітхнув із полегшенням. У США вважають, що вона є найліпшим співбесідником Путіна серед усіх представників Заходу. І не лише тому, що Меркель ретельно готується до бесід, вивчає карти сходу України з усіма дорогами і блокпостами. Вона ще враховує психологічні прийоми тиску на співбесідника з боку Путіна, «ставлячись до дурних манер кремлівського лідера як до ознаки слабкості».

Меркель настирлива. Для неї розмови з Путіним – не просто спроба вплинути на його поведінку, а й донести до нього те, як його дії сприймаються на Заході. І от, врешті решт, ці діалоги, зазначає Financial Times, принесли свій результат: «раніше Меркель вбачала в Путіні непростого партнера, але все ж людину, з якою можна вести справи. Але українська криза змінила її ставлення. Вона усвідомила, що Путін говорить неправду під час їх розмов – наприклад, заперечує, що російські війська безпосередньо брали участь у захопті Криму а з тим і в конфлікті на сході України». Звісно, публічно Меркель ніколи не говорила, що Путін збрехав, але у приватних розмовах з лідерами інших держав вона признавалась: «він бреше».

Геополітичний рекетир

Звісно, можна було б навести слова Талейрана, що мова з тим і дається політику, щоб приховувати справжні думки. Але часи Гоббса, коли одна держава неминуче трактувалася ворогом іншій, минули. Принаймні в Європі, де склалася певна система правил поведінки, де сформувалася група політичних діячів, що сповідували безумовну спільність інтересів, цінностей і уявлень про суспільний устрій. Де їхні всі країни виявили готовність до розумного самообмеження на користь спільних правил й інститутів демократії. Але коли Путін веде себе зовсім іншим чином, він не лише нехтує міжнародними принципами, але й інтересами

самої Росії. Адже кожен раз, пише вищезгаданий Макс Фішер, коли Путін веде себе як «геополітичний рекетир чи шкідник», він «ізолює і підриває довіру до себе і Росії. Його спосіб посилення Росії робить її ще слабкішою».

Постійні потуги виставляти Росію в ролі рівного опонента Сполученим Штатам стали викликати останнім часом просто здивування. Мабуть, тому й не випадковою була реакція з боку президента США. В одному із своїх інтерв'ю Барак Обама їдко назвав Росію «регіональною державою», що в очах аналітиків скидалось не просто образливо на адресу Путіна, але й стало оцінкою підсумків його троллингу, а також зловживання силовими факторами російської влади за відсутністю належного економічного потенціалу.

Але чи не варто заспокоїти себе тим, що, мовляв, все це минеться, а там, дивись, ситуація й зміниться під дією політичної кон'юнктури чи інших факторів? А тоді й знову з'являться якісь сподівання на зміни рекетирської риторики російського президента. Чи не так?

За великим рахунком – навряд чи. Конкретний приклад тому – за два тижні напередодні нового 2015 року на прес-конференції президент РФ Володимир Путін, уже в котрий раз, доводив до відома публіки, що до війни на Донбасі Кремль взагалі жодного відношення не має, а лише намагається доступними йому методами посадити за стіл переговорів конфліктуючі українські сторони.

Власне, посадити за стіл переговорів у Мінську і досягти домовленостей вдалося все ж-таки президенту України Петру Порошенку, який примусив Путіна піти на цей крок. Як пише та ж газета Financial Times, «Порошенко пригрозив президенту Росії, що в разі, коли не буде угоди про припинення вогню, його співробітники розмістять в Інтернеті сотні жетонів, вилучених у російських солдатів, захоплених чи убитих в Україні. Вони також зв'яжуться із їхніми дружинами і матерями щоб пояснити, де перебувають їх чоловіки і сини. Потенціально це могло стати загрозою для східно-західної пропагандистської війни».

Після цієї погрози Путін погодився дещо змінити свою позицію, і проект так званого мінських домовленостей було підготовлено, а саму угоду було підписано в білоруській столиці 5 вересня 2014 року. Цей крок дозволив усім сторонам принаймні сподіватися, що кризу навколо України можна вирішити дипломатичним шляхом. Щоправда смертельні бої останніх тижнів показали, що даний документ не став надійним заслоном для стримування російських амбіцій в Україні. На превеликий жаль, сталося так, що за словами Financial Times, «у боротьбі за країну Порошенко виявився затиснутим між російською агресією і відмовою країн Заходу допомогти Україні з контрударом».

Ось і остання зустріч Обама з Меркель у Вашингтоні 9 лютого показала, що як і раніше, вирішення воєнного конфлікту між Росією і Україною президент США

«не бачить». Так само питання про надання Америкою летальної зброї Україні залишається відкритим. Обама і Меркель дійшли згоди, що відповіддю на російську агресивну політику буде поки що політична і економічна ізоляція Росії. Воєнного протистояння США намагаються уникнути з огляду на те, що українсько-російський кордон – довгий, а армія Росії після реформи, що розпочалася ще 2008 року, на сьогоднішній день сильніша.

А тим часом в Росії нагнітається антиукраїнська істерія. Так званий «сусідський імперіалізм» із постійним втручанням у внутрішні справи суміжних держав для Росії – справа буденна. Її інформаційна політика побудована на брехні й виправданні насильства, культивуванні у російському суспільстві психології масового побутового цинізму. Наприклад, російські масмедіа постійно іронізують з приводу самостійності України, іменуючи її громадян не інакше як «укри» чи «укропи». За цим стоїть ще й «рафінований цинізм» прихильників так званої *realpolitik*, які розглядають Україну як «задній двір» імперської Росії, на якому, мовляв, слід врешті решт «навести порядок».

Саме тому російське телебачення бреше неугавно, народ тріумфує до пори до часу, а російські діячі культури і мистецтва запобігають перед владою і запевнюють її у своїх вірнопідданських почуттях. Не всі, але за масовістю «одобрямса» голос протестуючої меншості часто був «тонший за комариний писк». Але він був, і спасав честь демократичної Росії. І ставав усе більш відчутним уже навіть під час грудневої прес-конференції президента РФ – і в характері питань, що йому задавалися, і в перепаді тих ріденьких аплодисментів у залі, якими супроводжувалися традиційні ескапади Путіна.

Про ставлення зарубіжної громадськості до міністра закордонних справ РФ Сергія Лаврова й говорити нічного. Прикладом «риболовлі на блешню» може бути хоча б його заява у Мюнхені 7 лютого, що нібито в Криму відбулося передбачене Статутом ООН самовизначення - право націй на самовизначення, що стоїть на ключовому місці. Як зазначають світові ЗМІ, тут по залу прокотилася хвиля відверто чутних смішків. І Лаврову нічого не залишалось робити, як виправдовуватись: «Может, смешно, я не знаю... В данном случае произошло самоопределение народа, и самоопределение на основе многовековой истории. Мы можем все это обсуждать, если вы действительно хотите понять нашу позицию и чем мы руководствовались. Президент Путин об этом многократно говорил. Поэтому, можно, конечно над этим смеяться. Ну, тогда просто кто-то получит удовольствие от этого. Смех тоже, говорят, продлевает жизнь».

Звісно, коли дипломатом високого рангу перекручуються принципи міжнародного права – то це вже сміх крізь сльози. Зокрема сльози кримськотатарського народу, який один лише і є в Криму корінним народом із

багатовіковою історією. Але аж ніяк не ті мігранти, якими був заселений Крим після ганебної депортації кримських татар. Так само як і не є «народом» ті російські «добровольці», які нині воюють проти українського народу на Донбасі. Саме про них відверто заявила російська телеведуча Ксенія Собчак, згодившись прийти на федеральний телеканал НТВ 8 лютого.

Назвавши служивих журналістів «лизоблюдами», вона відверто заявила що на Донбасі російські війська воюють з українським народом. І тут же в студії ми знову побачили сеанс «риболовлі на блешню», коли підставні свідки заволали, що в Донбас «пришли американці, поляки пришли, по-русски даже не разговаривали». Перечити таким «підсадним качкам» Ксенія не стала – це було нижче її гідності. Проте в соціальних мережах згодом зазначила: «Меня просто трясет. Такая доза massированной лжи опасна для здоровья. Бедные, бедные люди... зарекалась же не ходить на политические программы на федеральные каналы».

Ті ж самі провокації були зафіксовані під час переговорів у Мінську 11 лютого. Побачивши українського президента, один із російських журналістів викрикнув: «Зачем ваши войска бомбят мирное население Донбасса?». На це Порошенко не відреагував, а білоруська охорона вивела крикуна, відібравши акредитацію. Потім ЗМІ РФ стали розпускати чутки про те, що українські журналісти приїхали у светрах із «пропагандистськими» надписами «Україна». Хоча насправді їм на очі потрапив оператор телеканалу «Україна» в корпоративній куртці.

Перша реакція на таку ситуацію не може бути не іронічною – що взяти з зомбованих людей. Але згодом наростає тривога, пов'язана із штучним ізоляціонізмом: чи то Росії від зовнішнього світу, чи то зовнішнього світу, який намагається відгородити себе від агресивної Росії. Навряд чи це послужить справі миру.

2. «Австралійський синдром»

Уже перевалило за 10 годину вечора, коли канцлер Німеччини Ангела Меркель сиділа в конференц-залі готелю «Хілтон» в Брісбені (Австралія). Її співбесідником був непримиримий президент РФ Володимир Путін. Адже за останні три місяці відбулося більше ніж 40 телефонних дзвінків і ряд безкінечних зустрічей. І от Ангела Меркель, як про це повідомляє Financial Times, приготувалася ще до одної спроби порозумітися.

Майже дві години президент Росії викладав довгий перелік звинувачень, висунутих Заходу. Він (Захід), мовляв, вважає себе і переможцем у холодній війні, і

розширив ЄС та НАТО аж до російських кордонів, і ігнорує міжнародне законодавство, вдаючись до безвідповідальної політики в Іраку, Афганістані й Лівії. Врешті-решт Меркель вдалося повернути розмову ближче до нагальної проблеми - сходу України - щоб врешті-решт зрозуміти, чого власне добивається Путін, а далі й опрацювати якийсь проект угоди. Коли ж, нарешті, пропозиція поступила, Меркель була шокована. Путін заявив, що Києву слід поступити з сепаратистами так само, як Росія поступила із Чечнею, коли та намірилася відділитися: підкупити їх автономією й грошовими виплатами.

За оцінкою Financial Times, «можливо, для колишнього полковника КДБ ця ідея звучала розумно. Але для дочки пастора із Східної Німеччини, в котрій глибоко укоренилося почуття справедливості, це було неприйнятно». Щоб почути такі відверті судження, Меркель попрохала перед тим своїх найближчих радників покинути приміщення. Вона хотіла достеменно переконатися в тому, чого він дійсно добивається. І в результаті «він не сказав, у чому його стратегія, тому що сам цього не знає».

Останнє судження джерела, як на нашу думку, потребує осмислення причин і рушійних сил такої поведінки Путіна.

Холодний душ Брісбена

Перед тим годилось би відтворити всю обстановку підготовки саміту «Великої двадцятки» в Брісбені, що відбулася 15-16 листопада 2014 року. Не секрет, що під час підготовки до саміту ставилося питання про саму можливість участі Росії в цьому авторитетному форумі. Причиною такого кроку називалась «ескалація конфлікту на сході України, враховуючи роль Росії в цих процесах». Так, газета Australian Financial Review писала, що держсекретар США Джон Керрі й міністр оборони США Чак Хейгел в ході консультацій на міністерському рівні навіть схвалили ідею не запрошувати російського президента, якщо Москва не змінить свою позицію щодо українського конфлікту. Лише півтора місяці по тому - 12 листопада – з'явилося повідомлення Agence France-Presse, що президент Росії Володимир Путін все-таки буде брати участь у саміті.

Виникли в російській стороні й деякі протокольні проблеми. Головна із них – можливість офіційної зустрічі Володимира Путіна й Барака Обами. Спершу агентство Reuters допускало можливість неформальної зустрічі, що й підтверджував прес-секретар президента РФ Дмитро Песков, але було зрозуміло, що офіційна зустріч двох президентів таки не відбудеться.

А тим часом у ЗМІ поступило повідомлення, що президент України Петро Порошенко і віце-президент США Джо Байден обговорили ситуацію на Донбасі й констатували відхід Росії від реалізації мінських домовленостей. Співбесідники

висловили стурбованість з приводу переміщення численних колон з важкою військовою технікою з боку російського кордону. У підсумку, Порошенко і Байден скоординували позиції своїх країн на міжнародній арені. Таким же чином розвиток ситуації в Донбасі було розглянуто Петром Порошенком і Ангелою Меркель, яка зазначила, що мінські домовленості мають виконуватися сторонами у повному обсязі. Вона також завірила президента України, що ситуація на сході України стане одним із щонайважливіших питань в ході саміту «G-20».

Слід віддати належне українській дипломатії – атмосфера до проведення саміту «Великої двадцятки» була підготовлена таким чином, що Україна ніби незримо була присутня на цьому форумі. І навпаки, ще до початку саміту очікувалось, що прийом президента РФ Володимира Путіна в Австралії не буде теплим. Так воно й сталося: саміт відбувався на фоні різко загострених відносин Росії із Західним світом. На вулицях австралійських міст відбулися демонстрації з протестами проти участі Путіна у цій зустрічі.

Світова преса відразу ж звернула увагу на те, що ставлення до Володимира Путіна було досить напруженим. Так, в аеропорту його не вийшли зустрічати вищі посадові особи Австралії: на зустріч був посланий лише заступник міністра оборони. Але ж у цей час генеральній прокурор Австралії Джордж Брендіс, генерал-губернатор Пітер Косгроув і прем'єр-міністр штату Квінсленд Кемпбел Ньюман перебували зовсім недалеко від літака і через декілька хвилин зустрічали прибулих глав Німеччини Ангелу Меркель і Китаю Сі Цзиньпіна. Кемпбел Ньюман так прокоментував ситуацію: «Я не хочу зустрічатися з ним віч-на-віч». Виникли в російської делегації труднощі й з організацією візиту президента – аж до надання Путіну досить посереднього готелю «Hilton Brisbane». З цього приводу британська газета Guardian писала, що Путіна «заслали в дипломатичну Сибір». Навіть кораблі ВМС Росії, що прийшли до Австралії для демонстрації військової могутності, виявилися застарілими, а тому стали приводом для посміху.

Особливо впадало в око, що під час саміту світові лідери трималися поодаль від президента Росії, уникаючи зустрічі з ним. Під час привітання Путіна прем'єр-міністр Канади Стівен Харпер сказав: «Думаю, я маю потиснути вам руку, але я можу сказати вам лише одне: забирайтесь із України», що пізніше і було підтверджено прес-службою глави уряду Канади. А прем'єр-міністр Австралії Тоні Еббот запропонував Путіну вибачитися за збитий малайзійський «Боїнг».

Чіткий і однозначний посил отримав Путін і від лідерів США, Японії і Австралії, які заявили про наміри об'єднати зусилля в боротьбі проти агресивної політики Кремля. Саме про це президент США Барак Обама, прем'єр-міністр Японії Сіндзо Абе і прем'єр-міністр Австралії Тоні Еббот домовилися під час тристоронньої зустрічі на саміті. Крім того, у спільній заяві говорилося про намір притягти до

відповідальності винуватих у катастрофі малайзійського Boeing-777 рейсу MH17, збитого 17 липня 2014 року. На думку прем'єр-міністра Великобританії Девіда Кемерона, на саміті «G-20» Росія отримала чіткий сигнал – припинити своє втручання в Україну або отримати нові додаткові санкції.

Помста

Як би там не було, але, зустрівши настільки холодний прийом, президент РФ Володимир Путін дочасно покинув саміт, а російська сторона у виправданні цього кроку згодом розповсюдила його слова, що в нього тривалий переліт і йому слід «поспати» перед початком нового робочого тижня. У наступних за самітом інтерв'ю Путін, як ні в чому не бувало, заявив, що його здивував «теплий прийом» російської делегації з боку австралійських громадян Брісбена: «Я даже удивился той теплоте, с которой принимали нашу делегацию простые граждане на улице. Я не знаю, как это объяснить. Действительно, с аплодисментами, со знаками внимания». А критику з боку прем'єра Канади на адресу Росії Путін пояснив «політичною культурою»: «А относительно воинственных заявлений моего коллеги, то это, наверно, такая политическая культура, что они там как-то напрягают обстановку». Коментарі щодо культури, як кажуть, тут зайві.

Однак виникає запитання – невже у всій Росії не знайшлося людей, які б критично поставилися до ситуації, що склалася, та розглянули б її з точки зору національних інтересів Росії? Не так багато, але ліберальна думка Росії не зякала. Звернемося до аналізу провідного наукового співробітника Інституту системного аналізу Андрія Піонтковського. На його думку, смисл поїздки Путіна в Брісбен було укладення із Заходом так званої великої обгородки. А суть її була така: «Запад, мировое сообщество, со своей стороны де-факто признает то, что произошло с Крымом, а Россия со своей – поддерживает территориальную целостность Украины, но без Крыма. Ясно, что Путин торгует воздухом. Потому что он не собирается аннексировать Лугандонию. Цель Лугандонии – быть раковой опухолью внутри самой Украины, препятствуя ее европейскому развитию и распространяя хаос и дестабилизацию.... Итог Брисбена: Запад не то что саму сделку, а даже разговоры о ней отверг».

І хто б що не говорив про різкий тон Піонтковського (а стиль його робіт навіть розглядав суд, але все-таки оправдав), але куди дітися від того, що в Брісбені ми дійсно стали свідками підкреслено презирливого ставлення лідерів Заходу до персони російського президента. Апофеозом цього ставлення була фігура самотнього Путіна, що сидів за сніданком у саду. Ніхто за столик до нього не підсидав. Складалось враження, вважає Піонтковський, що Захід вирішив його

провчити: «В общем Запад дал понять и по существу, и по форме, что с этим человеком он больше ни о чем договариваться не будет».

Минуло майже три місяці після Австралії, і вже на конференції з безпеки в Мюнхені 6-8 лютого 2015 року ми знову стали свідками ставлення Заходу до риболовлі на блешню по-російськи. Надамо слово відомому науковому експерту з Росії Андрію Кортуну: «Я несколько раз участвовал в работе этого форума и никогда прежде не наблюдал такой картины: во время выступления министра иностранных дел России Сергея Лаврова часть публики смеялась. Не хихикала тихонько, а громко, можно даже сказать нагло смеялась. Это было проявлением не просто неприятия того, что говорил Лавров, но и неуважения к нему. И я не помню ни одной Мюнхенской конференции, все обсуждения которой крутились бы вокруг единственной проблемы. А в этот раз в повестке практически ничего не было ни про ИГ, ни про территориальные споры в Восточной Азии, ни про изменение климата – все говорили только про украинский кризис. Если точнее, вопрос был один – надо ли поставлять оружие Киеву».

Яку можна було чекати реакцію Росії на відторгнення її провокаційної політики Заходом? Подальшу логіку Путіна Піонтковський виклав ще після Брісбена: подальша концентрація військ в районах Донбасу завершена, значить слід виграти час і подивитися, якою буде реакція населення Росії: «Похороны российских солдат скрывать вечно нельзя. Речь же идет о сотнях, возможно тысячах». Звісно, нова операція збільшить чисельність жертв десятикратно. Але й із ситуації Путіну слід було якось вийти не втративши обличчя, та й Захід слід би було провчити, і Україну поставити на місце: «отстать от Украины, слезть с нее, - это для него будет потеря лица после такой полугодовой шовинистической кампании во всех СМИ. Поэтому он находится в тяжелом положении. И мне кажется, что он все-таки выберет вариант какой-то военной акции. Опять же – не до конца сжигая мостов. Опять не будет признано, что это российские войска, а какой-то ответ армий ДНР/ЛНР на провокации украинской военщины. Думаю, в самое ближайшее время что-то подобное произойдет».

Власне – так і сталося. При чому сталося після 16-годинних перемовин «Мінська-2», після укладення домовленостей в присутності Меркель і Оланда, щоб перед усім світом показати як він їх зневажає і ні в що не ставить. «Австралійський синдром» дається взнаки на повну потужність - компенсаційний механізм самоствердження і образ «мачо», про який так багато говорено й переговорено у ЗМІ, вимагає свого.

Закономірно виникає запитання – а наскільки російське суспільство підготовлено, щоб сприймати от таку логіку поступків Путіна. Адже ж чуються в суспільстві і тверезі судження, що подальше посилення санкцій рано чи пізно

обрушить російську економіку. Що велика війна неминуче викличе відторгнення в російському суспільстві. Але й влада не дрімає. Ні для кого не секрет в Москві, що ФСБ склало список із понад трьох тисяч людей лише по Москві та Петербургу, які мають бути негайно інтернованими для недопущення загрози вуличних безпорядків. Будь-яка спроба протестувати буде інтерпретована як розпалювання вуличних безпорядків, і ці заходи будуть приведені в дію.

Завдяки таким заходам, вважає той же Піонтковський, хорошою новиною для України може бути лише те, що великою війною «он не пойдет, но гадить Украине не перестанет – это плохая новость. Любыми средствами будет перекрывать европейский вектор развития Украины. Вот он 20 раз повторял, что он за территориальную целостность Украины, но это типичное гебистское жульничество. После того, как провалилась идея «Большой Новороссии», он ни на секунду не рассматривал возможность аннексии Лугандии, она ему на хрен не нужна в России. Она нужна Кремлю как раковая опухоль внутри Украины».

Судячи з усього, по великому рахунку Андрій Піонтковський правий. Нікуди Путін із східних районів України не піде. Кордон під контроль України не віддасть, а різних там Моторил не прибере. Він захопив ці території, і буде використовувати їх як нагноєння. Тому що нова лінія Путіна – задушити Україну не прямою війною, а економічними, політичними, та й ідеологічними засобами. Зокрема – ось цією грою в котика і мишки, в так звану «територіальну цілісність України».

3. Після «Мінська-2»

Ситуація на Донбасі в перші ж дні після «Мінська-2» засвідчила, що перші оптимістичні оцінки про перемир'я стали розходитися з реальністю. З боку сепаратистів вогонь не було припинено. Відтак речник українських силовиків Андрій Лисенко уже в понеділок 16 лютого визнав, що військове командування не бачить передумов для виконання другого пункту мінських домовленостей щодо відводу важких озброєнь. Аналогічну заяву зробило і командування самопроголошеної ДНР. Ситуація навколо Дебальцевого поставила під сумнів результати домовленостей «Мінськ-2» і стала знову загрожувати справі миру в глобальному контексті.

Втім, Москва вустами свого ідеолога – Голови Президії Ради із зовнішньої і оборонної політики Федора Лук'янова – ще перед «Мінськом-2» заспокоювала чи, скоріше, заколисувала громадськість, відволікаючи її від злоби дня. За академічним лоском його мислення неприховано проглядало банальне великоросійське хамство (цитуюмо за оригіналом): «Война на Украине не изменила

мир. **Глобальные процессы будут идти своим чередом. Все больше приобретая азиатский вкус, приправленный ближневосточными специями. Вареники там ни к чему...** Старому Свету – всему, включая тех, кто входит в ЕС, и тех, кто не входит и никогда не войдет, как Россия, - остается бесконечно выяснять отношения внутри себя. Как и 200 лет назад, впрочем. С той разницей, что **на полях под Лейпцигом и Ватерлоо чертили геополитическую архитектуру Европы (что тогда было равноценно миру), а что сейчас рисуют в районе Мариуполя и Дебальцево, понять невозможно».**

З'ясування відносин

Отже, високий достойник із Москви вважає, що Україні і Росії суджено, власне як і решті Європи, безкінечно з'ясовувати відносини між собою. З українського боку, навпаки, ми вважаємо, що справа ця досить таки не гонорова. Бо, як казав поет, «нам своє робить». Хай би спершу росіяни самі розібралися у своїх замороках. Що й починає робити молоде покоління російських науковців, яке досить критично оцінює «здобутки» так би мовити політологів старшого покоління на кшталт цитованого Федора Лук'янова.

Взяти хоча б точку зору наукового співробітника Центру глобальних проблем МДІМО Олексія Токарева: «Россия смотрит на Украину через экран телевизора и окно браузера. **Как на любой войне, в том числе информационный мир делится на своих и чужих и для всех становится черно-белым.** Федеральное телевидение подогрело стереотипы российского большинства: украинская армия – наемники, украинская элита – хунта, украинские медиа – потребители печенок Госдепа, украинская языковая политика – ущемление русского, украинское национальное строительство – бандеровщина. Тот, кто воюет на Донбассе за вооруженные силы Украины (ВСУ) – каратель и укроп».

В принципі те, про що тепер пише Олексій Токарев, для нас далеко не новина. В хід ідуть старі стереотипи, що нібито України ніколи до того в історії не було, а її створив лиш Ленін, пам'ятники якому невдячні українці між тим рушать. Більше того, в імперіях – і російській і радянській - Україна, мовляв, сприймалась як «Малоросія» для означення якої-такої етнічної спільноти. А для іменування території завжди вживалося слово «окраїна», яке набуло форми «Україна», але значить приблизно те ж саме що й географічні поняття Урал чи Кавказ. І саме тому росіяни й говорять «на Україну» але не «в Україну». Випадок, як ми бачимо, клінічний і тут зарадити може лише лікар.

Але все ж не можна не радіти тому, що нарешті й серед росіян з'явилися аналітики, які бачать абсурдність цих пропагандистських кліше. До того ж слід враховувати, що після кожної війни врешті-решт приходять мир, і з кимось

доведеться таки спілкуватися. І саме тому, деякі оцінки Токарева знову таки хочеться навести мовою оригіналу, щоб український читач переконався, що і в Росії відбуваються зрушення. Що молоде покоління відторгає низький рівень «служивої» політології старшого покоління, яке товче одну і ту ж воду в старій ступці й неугавно твердить: «Собственно «Украину» как политический проект придумали австрийцы при помощи поляков, чтобы, подогрев национальное антирусское движение, ослабить в самом начале Первой мировой войны Российскую Империю. Проще говоря, «украинец – это русский, укушенный поляком». Теперь польско-австрийские лавры перешли к американцам. Технологии те же: рост национального самосознания и «проплаченный Майдан», «Правый сектор», необандеровцы как основные институции по разделению братских славянских народов».

І так далі, і тому подібне. Затхла, засмальцьована аргументація – але вона все ще в ходу в Росії. І як це не диво, але цей секендхенд має й досі непоганий попит. І тут важко судити, що є причиною, а що - наслідком. Одні вважають що це Путін тонко відчув суспільний попит росіян і пішов назустріч віковичного потягу до «перетоплювання» українців та білорусів у казані триєдиного «русского народа». Інші навпаки - вважають, що ініціатива йде від президента: «каков поп, таков и приход».

«Коли завіса опуститься»

Про майбутнє Росії задумується й дехто із старшого покоління російських політологів. Одним із них є Андрій Кортунів - Генеральний директор і член Президії Російської Ради з Міжнародних Справ. Він слушно звертає увагу на те, що загострення кризи вимагає від політиків необхідності зосереджуватися на найближчих цілях, що різко звужує їх горизонти перспективного бачення: «Но все кризисы, так или иначе, завершаются, а жизнь продолжается. И, по всей видимости, пора задуматься о том, как Россия будет строить отношения с внешним миром «после Украины». Конечно, многое тут зависит от того, чем и как именно завершится кризис – компромиссом или долгосрочным хроническим конфликтом России с Западом, укреплением украинской государственности или ее окончательным крушением. **Но какой ни была бы финальная сцена украинской трагедии, уже сегодня видны те принципиальные вопросы, которые неизбежно встанут перед Москвой, когда занавес, наконец, опустится. От решения этих вопросов зависит не только будущее российской внешней политики, но и будущее России как таковой».**

Ще донедавна в Росії вважалося, що як би там доля не склалася, але Путін досяг головного – навколо ідеї «русского мира» він згуртував російську націю,

надавши цій нації виразної антиукраїнської ідентичності. Однак невдовзі з'ясувалося, що досягаючи одного, Росія втратила набагато більше в іншому. Вдаючись до анексії Криму і тим самим порушуючи систему міжнародних відносин, що склалася після Ялтинської Конференції 1945 року, Росія тим самим продемонструвала перед усім світом, що вона відмовляється дотримуватися тих норм і уявлень, які склалися в Європі і на Заході в цілому впродовж 70 років. Тим більше, що пояснювався цей агресивний крок Росії вигадками про якісь можливі репресії проти російськомовних громадян Криму.

На сьогодні, відверто пише вищезгаданий Федір Лук'янов, обгортка «русского мира», в яку було упаковано агресію проти України, нікого в світі не переконала, але вже доставляє масу прикростей. По-перше, вважає він, лінія «русского мира» виглядає на глобальному рівні надто дрібною і «заведомо периферійною». По-друге, вона справляє враження, нібито «Россия больше не способна предложить нечто такое, что понравится кому-либо, кроме этнических русских». А по-третє, жорстка експлуатація ідеї «русского мира» насторожила сусідів – від країн Балтії до, уже здавалось би союзних Білорусі і Казахстану. А в самій Росії тим часом затеплилася психологія набігу на сусідні території «за зипунами», як це прийнято, наприклад, в «лихих донских казаков», про що могли уже пересвідчитись жителі Криму і Донбасу.

Ось так на практиці і стала видна суть «русского мира», яку довгий час російські ідеологи представляли як таку, що лише й здатна захистити російську людину від розгнужданого зовнішнього світу. А спільним домом в цьому згуртованому світі мав бути якийсь проєктований «Євразійський союз», що складався б із Росії, Білорусі і Казахстану та націлений на членство в ньому України. Майдан перекреслив усі ці плани, «и вместо стройной картины получилась кровопролитная междоусобная война и «Минский процесс» с непонятной конечной целью на фоне усугубляющейся внешней обстановки».

У підсумку троллинг під назвою «русский мир», в цілому збанкрутував. Він не може приховати того, що Росія має намір будь-якою ціною не допустити членства України, Молдови та Грузії в НАТО. Однак, як це не прикро, деякі західні дослідники все ще намагаються розгадати «посмішку Сфінкса» - «що ж, чорт забирай, задумав Путін?».

Останній довід королів

В часи Середньовіччя на стволах гармат відливалися надписи: *Ultima ratio regum* – останній довід королів. Чи вважають в Росії, що саме залпи «Градів» і «Смерчів» прокладуть шлях до миру? Судячи з усього, цей шлях ставиться під знак запитання.

Серед наближених до Кремля політологів усе частіше можна почути запитання: «Почему, например, российская «мягкая сила» не сработала должным образом накануне и во время кризиса на Украине – даже в отношении значительной части русскоязычного населения?». Той же Андрій Картунов з висоти свого авторитету в науковому світі може собі дозволити такі судження: «Сегодня у нас принято считать патриотический подъем одним из главных позитивных итогов украинского кризиса. Однако не нужно быть социологом, чтобы отметить, что **этот подъем связан в большей степени с антиамериканскими, антизападными, антиукраинскими настроениями, чем с утверждением собственных, пока довольно расплывчатых ценностей.** Насколько антизападные настроения отражают реальную картину современного мира – предмет отдельного разговора. Но в любом случае **фундамент российского патриотизма пока остается более чем шатким, и нельзя исключить нарастания социальной апатии и цинизма в самом ближайшем будущем – особенно на стремительно ухудшающемся экономическом фоне**».

В експертному середовищі Росії все частіше можна почути запитання - до чого врешті-решт приведе протистояння Росії і Заходу при вирішенні української кризи? Чи виправдані російські побоювання, що в Україні з'явиться американська зброя? І відповідь академіка РАН Олексія Арбатова з цього питання досить однозначна: «Вполне, хотя эффект от этого будет скорее политический, чем военный: с оружием придут инструктора, советники и т.д., а это уже прямое участие НАТО и США в конфликте, даже при отсутствии войскового контингента НАТО. Таким образом, конфликт будет выведен на новую ступень эскалации, потому как станет уже опосредствованной войной между Россией и США».

Такої ситуації в Кремлі намагаються уникнути. А тому «служиві» аналітики й радять, що Росії слід було б знайти порозуміння з Заходом, і завірити його, що Росія, мовляв, не претендує на ревізію глобальних правил гри. Ситуацію ж навколо України пропонується розглядати просто як «бої місцевого значення», оскільки, мовляв, «битва за Украину, изменившая всю нашу жизнь за прошлый год, в мировом контексте представляет собой локальный эпизод, за которым большинство человечества наблюдает как за чем то глубоко постороннем».

Свою раптову миролюбність щодо Заходу наближених до Кремля Федір Лук'янов обґрунтовує таким чином: після Другої світової війни СРСР убезпечив себе створенням буферної зони у Східній Європі, що й призвело до поділу Європи. А сьогодні, мовляв, всього тільки й мороки: «что-то вроде раздела Украины – в мягкой форме, но тоже с прицелом на буфер с восточной стороны... К глобальным правилам игры это не имеет отношения. Минск не является ни моделью, ни прецедентом. Наиболее близкая параллель – Дейтонское соглашение о Боснии, о

которм не раз вспоминали. Войну оно прекратило, ефективной государственности не создало».

Хто, з точки зору Росії, мав би увіковічити цей задуманий поділ України? Ось тут на авансцену виступає «незалежний» академік РАН Олексій Арбатов, який нібито від імені стурбованої громадськості формулює своєрідний месидж до Америки. Мовляв, не можна багато чекати від «Мінська-2», бо, власне кажучи, справа не в кількості зустрічей, а в якості їх представництва. Натомість висувається ось який план: «без прямого контакта Путин-Обама процесс далеко не пойдет и в нужную минуту откатится назад. Президентам США и России пора перестать обижаться друг на друга и нужно срочно начать диалог. Без подключения Вашингтона Киев не очень идет на уступки, а Брюссель, Берлин и Париж чувствуют себя крайне неуверенно. Американцам пора перестать играть роль enfant terrible».

Але цей вислів - *enfant terrible* (несносний ребенок - рос.) – Арбатов вибрав неспроста. У світовій громадській думці вже давно склалося судження, що Путін сам себе загнав у глухий кут. І ось, щоб зберегти обличчя своєму президенту і надати йому необхідного міжнародного лоску, академік РАН пропонує вихід і конструює ось яку ситуацію: «Ничто не мешает Обама совершить вояж в Минск, а потом вместе с Путиным и европейскими лидерами съездить еще куда-нибудь – хоть в Киев, хоть в Москву. Главное – подняться над сиюминутными политическими мотивами, как когда-то сделал Хрущев в разгар карибского кризиса в отношениях с «мальчишкой Кеннеди»...».

Питання за малим: чи погодиться зверхньо і поблажливо названий Арбатовим *enfant terrible* Обама, коли його росіяни порівнюють с «мальчишкой Кеннеди»?

4. «Скажені пси війни»

Військові найманці, вони ж – дикі гуси, пси війни, собаки війни, солдати долі, солдати удачі, солдати фортуни. В міжнародному праві ці особи - як іноземці, так і апатриди (люди без батьківщини) – є людьми, що добровільно вступили у збройну боротьбу в корисливих цілях на стороні одного із учасників збройного конфлікту. В резолюції № 2465 (XXIII) Генеральна Асамблея ООН установила, що практики використання найманців є кримінально карними діями, а самі вони оголошуються злочинцями, що перебувають поза законом. Так стоїть питання у правовому полі.

У інформаційно-пропагандистському полі Росії це питання, зрозуміла річ, обходиться стороною і трактується зовсім по-другому. Офіційний представник МЗС

Росії Олександр Лукашевич не моргнувши оком заявляє: «российских военнослужащих в Украине не было и нет, российская армия там не воюет. Есть добровольцы, которые не могут остаться в стороне от тех страданий, от тех событий, которые происходят в Луганской и Донецкой областях».

Присутність армії РФ на території України спростовують лише в самій Росії. Україна і Захід вважають присутність російських військ на Донбасі фактом доведеним.

«Пси війни»: момент істини

Професійний журналіст, автор серії гучних фільмів «Наші» про радянських і російських солдат – учасників збройних конфліктів у Вільнюсі, Придністров'ї та Нагорному Карабасі – Олександр Невзоров виклав у інтерв'ю 31 січня 2015 року свою точку зору на події в Україні. «Воевать с террористами всегда очень сложно. Притом, что среди этих ребят очень много моих старых друзей, очень много людей, с которыми меня основательно повязали карабахские, югославские, абхазские, литовские, чеченские события. И притом... то, что они делают – это типичная террористическая тактика. Когда они воюют, только прикрываясь мирным населением, бидонами с молоком и испуганными тетками-торговками семечками».

Відвертість журналіста вражає, а його жорсткі формулювання – прямо таки вбивчі. Взяти хоча б його відомий вислів, що «цинизм - это умение называть вещи своими именами». Або ще одне, заповітне і світоглядне: «я политикой вообще бесплатно не занимаюсь». І саме тому мимоволі виникає питання: за які такі суми він здає своїх старих друзів, підводячи їх під статтю: «те псы войны – мои старые приятели, как правило, люди не зараженные никакой идеологией и они там воюют за деньги, и за приличные». Тобто – як найманцям уже їм світить розстрільна стаття.

З одного боку, може мати місце версія, що Невзоров як професіонал «гарячих точок» виробив у собі шосте відчуття гострої небезпеки і на нього раптом зійшло просвітлення неминучості розплати за злочини проти українського народу: «конечно, я понимаю украинцев, у которых вдруг по мановению волшебной палочки образовались какие-то боеспособные единицы, что странно, потому что этого по идее не должно было быть».

Мова, очевидно, йде про те, що після «мирної окупації» силових структур України агентами російських спецслужб, здатність українців до оборони Вітчизни в очах Росії мала б бути притлумлена назавжди. А тут сталося неймовірне: «Такая война всегда предельно долгая и предельно нудная, она и кровавая, и страшная, потому что я за последний месяц получил известия о гибели семи или восьми

своих старых приятелей. Притом это такие псы войны, что им вообще умирать не полагается, которые знают наизусть все... Но, тем не менее помирают, их бьют вот эти украинские дети, смешные срочники, которых туда отправляет Порошенко. Я подозреваю, что вся эта катавасия достаточно надолго. Но у нас нет понимания того, что там на самом деле происходит и, вероятно, не будет, поскольку очень неверные вектора понимания заданы».

Тобто, певна частка розгубленості від провалу операції «бліцкриг» в Україні має місце. Невзоров відверто відповідає інтерв'юєру, що навіть із своїм немаленьким досвідом операцій «таємної війни» він не взявся б давати прогноз якоїсь тенденції в Україні на майбутнє: «ни я не вижу, ни вы не видите, никто не видит. Потому что мы ничего не понимаем, что происходит. И СМИ только запутывают и только искажают картину. Судя по тому, какие там гибнут люди со стороны террористов – в основном это хорошие мои старые друзья, но это не избавляет их от титула террористов. Есть какие-то человеческие отношения, которые, вероятно, обязали их, если бы мы встретились на этой войне, застрелив меня, утереть слезу. Точно так же, должен был бы поступить и я, так принято между старыми друзьями: застрелив, утереть слезу...».

Більше того – Невзоров досить таки з симпатією розповідає про намагання представників Збройних Сил України, на відміну від терористів, не стріляти в житлові квартали, хоча «надо понимать реальность войны, когда не всегда возможно действовать аккуратненько скальпелем и ходит на цыпочках». І тут порівняння дій російської армії в Чечні й дій української армії на Донбасі подається Невзоровим не на користь Росії: «Очень трудно предсказать, очень жестокие, очень подлые методы ведения войны. А украинцы все-таки не способны на то, на что мы были способны в Грозном, где мы просто сносили квартал за кварталом тупо, без рассуждений, есть кто-нибудь в этом квартале или нет. Нас просто это не интересовало. Мы оставили после проигранной нами чеченской войны дымящиеся руины и ничего больше. Предсказания здесь - дело неблагодарное».

Невже перед нами випадок духовного просвітлення й покаяння? Однак, не пропадає відчуття підозри – навіщо такому бувалому рупору силовиків так «здавати» російських «псів війни»? Відповідь може бути лише одна – Невзоров і словом не прохопився про наявність на Донбасі регулярних військ Росії. Фокус уваги спеціально зосереджено на терористах, на яких російські спецслужби і хочуть повісили всіх собак.

Фігури медійного міфу: зміна декорацій

За словами Невзорова, якщо хтось опиниться в так званих ЛНР/ДНР, то «ключевых фигур там нет в принципе. Они все друг друга ненавидят. Это

абсолютные пауки в банке». І, тим не менше, ще 21 листопада 2014 року в інформаційний простір Росії був вкинтий матеріал інтерв'ю під назвою «Кто ты, Стрелок?». Бесіду вели два вельми відомих у ЗМІ «тролі» - головний редактор газети «Завтра» Олександр Проханов і ніяк не менше ніж колишній міністр оборони так званої ДНР Ігор Стрелков (Гіркін).

Тут слід зважати на те, що і сам Стрелков, і його інтерв'юер Проханов – люди із системи російської влади, а тому їх би не стали опубліковувати просто так. Та й, судячи з усього, публікація була розрахована на її сенсаційне прочитання й рясне цитування – її майже спеціально «розганяли» по ведучих інтернет-виданнях й пошуковиках.

Чим же сподобилися кремлівській владі в поточному моменті ці дві одіозні фігури? А тим, що бувший головнокомандувач ДНР, за плечима котрого дві чеченські війни, та ще й Придністров'я й Боснія, вдався раптом до сенсаційної заяви: **«Спусковой крючок войны все-таки нажал я.** Если бы наш отряд не перешел границу, в итоге все бы кончилось, как в Харькове, как в Одессе. Было бы несколько десятков убитых, обожженных, арестованных. И на этом бы кончилось. **А практически маховик войны, которая до сих пор идет, запустил наш отряд».** Ось у цій фразі й було закладено основний сенс інтерв'ю й уся задумка, заради чого все це було затіяно.

Крім того, в інтерв'ю Гіркіна-Стрелкова було викладено ще дві-три ідеї, що привернули до себе увагу. Перша: що на сході України були задіяні російські військовослужбовці, котрі нібито приїхали в Донбас, перебуваючи у відпустці. Друга: що в основному на Маріуполь наступали ось ці «відпускники»: «когда они ушли, зыбкая осталась и линия фронта, и возможности». І третя: сепаратистам і «відпускникам» нібито заборонили захоплювати Маріуполь звідкілясь «зверху»: «был приказ не занимать. Не просто приказ остановиться, а приказ ни в коем случае не занимать».

Важко собі уявити навіть в страшному сні, що третьорядна фігура російських спецслужб і раптом розв'язала війну проти суміжної держави, де ж до того ж живе настільки уподобаний Путіним і Медведевим «братній український народ». І тут тричі правий Віталій Портников, який пояснює, що ніякий Стрелков «самостійно» війну в Донбасі не розпочинав. А поява його диверсійного загону в регіоні була пов'язана з тактикою «лиття бензину», що була схвалена в Кремлі відразу ж після втечі з України Віктора Януковича. Сам Слов'янськ, який, до речі, перебуває в самому центрі покладів сланцевого газу, був з самого початку обладнаний як база для подальшого наступу на великі міста східного регіону України, включаючи Харків.

Залишається одне: заява Ігоря Стрелкова про те, що саме він розпочав війну на Донбасі, - це ще одне свідчення вимученого пошуку того, як «зберегти обличчя» президента Путіна. І почалися ці пошуки відразу ж після його ганебного повернення із Австралії. І не дивно, що саме Стрелков отримав завдання «обілити» Путіна – адже у бесіді з Прохановим Стрелков-Гіркін називає себе «спецслужбистом». А головний сенс його інтерв'ю – підтримати версію Путіна про те, що президент Росії нібито не має жодного відношення до війни на Донбасі. Що перебуваючі там війська – не його війська, і танки – не його танки, і диверсанти – не його диверсанти. І збивали малайзійський «Боїнг» зовсім не ракетами із російських «Буків». І так далі, і тому подібне.

Та тільки от халепа – ніхто в ці байки не вірить. А коли канадський прем'єр Стів Харпер в Брісбені прямо таки відкритим текстом порадив Путіну якомога швидше забиратися з України – стався момент істини. І ось тут Путін остаточно зрозумів: диверсанти мають дати свідчення про те, що це, мовляв, вони самі без відома Кремля розв'язали війну в Україні. І от вже 20 листопада 2014 року – через тиждень після Брісбена - відповідне інтерв'ю зі Стрелковим було опубліковане.

Благочинний народ і його пастирі

Що й казати – після Австралії Путін дійсно виявився в непростій ситуації, вихід з якої, судячи уже по факту інтерв'ю з Невзоровим, і до останнього часу не знайдено. Події останнього півріччя показали, що плани донецького криміналу та їх російських начальників порушив насамперед героїчний спротив український військових, національних гвардійців і добровольчих батальйонів, які дали належну відсіч загарбникам. Крім того, Путін мав змогу переконатися, що своєю агресією не злякав, а лише насторожив Захід. А подальші воєнні дії на Донбасі й зовсім не пророчать жодних дивідендів. Сама ж «Новоросія» уже повисла тяжкою гирею на шиї підупалої російської економіки. Після того, як український уряд зупинив соціальні виплати в окупований регіон, стало зрозуміло, що кожне нове захоплене бойовиками місто – це нові мільйони рублів на його утримання. А таких вільних мільйонів у Путіна, як виявилось, більше не стає.

Але й наміру Росії відмовитися від шантажу, як України, так і Заходу, - теж не видно. Та й тверезого розуміння того, як виплутатися із ситуації, що склалася, теж не проглядається. Саме тому підручні кремлівських стратегів уже в котрий раз вдаються до випробуваного прийому – тролінгу. Іншими словами – «риболовлі на блешню».

Один троль Олександр Невзоров поділяє ту думку, що «ложь – это свойство развитого интеллекта и определенное искусство ювелирно подменять одну реальность другой». І при цьому не відчуває жодних докорів сумління в своєму

цинічному ставленні до аудиторії: «Это очень дурная привычка употреблять слово «народ» в положительном смысле. Ведь если мы персонифицируем, то кого мы с вами увидим – тех, кто обеспечивает зашкаливающие рейтинги «Дому 2» и «Битве экстрасенсов», увидим 30 миллионов алкоголиков, чудовищное количество безграмотных идиотов из деревни, которые не прочли никогда ни единой книжки и не подозревают о существовании этих предметов. Слово «народ» надо употреблять с великой осторожностью. Поэтому, когда люди ссылаются на какие-то безумные рейтинги, я говорю: «Ребята, вы подумайте, вас не смущает, что у вас идентичные представления о мире со всей этой ордой?». Да, безусловно, эта орда достойна всякого сожаления и участия, но если она в чем-то уверена, то это самый лучший признак того, что в этом уверенным быть нельзя».

Що ж, не станемо перечити професійному журналістові - знавцю й інженеру «людських душ» путінської Росії. Йому видніше, що за народ такий воює проти незалежної України. І які ідейні переконання поділяє ця аудиторія: «рецепт рейтинговости в абсолютной примитивности, тупости и однозначности. Чем тупее, чем примитивней, чем однозначнее и лживее, тем выше рейтинг». Але от з такими настановами ці тролі підходять до зомбування не лише російської, але й української аудиторії. І ми, народ України, маємо це добре усвідомлювати у своєму духовному опорі.

І не забувати про те, коли другий троль – Ігор Стрелков – дав свідчення про одноосібне розв'язання ним війни проти України, а третій троль – прес-секретар президента РФ Дмитро Песков – виступив із пропозицією «обмінати» замирення в Україні на гарантії не вступу нашої країни до НАТО, то це неспроста. Тактика тут нехитра – закинемо приманку, а там, гляди, на блешню **щось і зловиться**.

5. «Чорні лебеді» 2015 року

Нещодавно наш лексикон поповнився новим політологічним образом-поняттям: «чорні лебеді». До 1697 року вважалося, що лебеді можуть бути лише білими. Однак голландська експедиція в Австралію, яку очолював Віль де Вламінк, виявила популяцію чорних лебедів. У наші дні «чорний лебідь» - це метафора, що уособлює собою рідкі й важкопрогнозовані події, що несуть у собі значні наслідки.

«Чорні лебеді» можуть бути не лише негативними подіями, але й представляти собою непрогнозовані удачі. З точки зору автора цього терміну Нассіма Талеба, всі значимі наукові відкриття, історичні й політичні події, досягнення науки і мистецтва – все це «чорні лебеді». Таким чином, прикладами «чорних лебедів» може вважатися не лише винайдення Інтернету, але й Перша

світова війна, розпад Радянського Союзу й атака 11 вересня 2001 року. Тобто, мова йде про події важкопрогнозовані, але разом з тим вповні вірогідні.

Отже, що грядущий 2015 рік нам уготовив? Які «чорні лебеді» виринули із-за обрїю, і яка риба «на блешню» буде спіймана?

«Чорний лебідь» великої війни

Що з приводу тролінгу пише уже не раз цитована нами Financial Times? «Володимир Путін – спеціаліст по дестабілізації. Маючи чорний пояс дзюдо, він прекрасно знає, як збивати противника з ніг. Він чергує дружелюбні жести з погрозовими поглядами. В ході кризи в Україні, найбільш серйозної загрози безпеці в Європі з часів холодної війни, Путін зумів вибити ґрунт з-під ніг західних лідерів. Вони знають, що він хоче відновити вплив Росії і зберегти Україну в її орбіті, але не можуть зрозуміти, яким чином він бажає досягти своєї цілі».

Ангела Меркель, яка чи не єдина із західних політиків глибоко розуміє, до чого веде Путін, після зустрічі з ним у Австралії дійшла висновку, що «цю кризу неможливо подолати швидко». Ще, що її збентежило, «що амбіції Путіна по відновленню впливу Росії не обмежувались Україною. На наступний день у Сідней вона відкинула свою звичну обережність. «Хто б міг подумати, що через 25 років після падіння Берлінської стіни... подібне станеться посеред Європи?» - заявила вона в своїй промові. Авантюра Путіна в Україні поставила «під сумнів всю систему підтримки миру в Європі». Вона попередила також про те, що Росія може загрозувати не лише Україні, але й Грузії чи Балканам».

Саме про цю позицію нагадав 19 лютого 2015 року європейській громаді один із чільних білякремлівських ідеологів Сергій Караганов. Європа, на його думку, «выиграв в холодной войне, проигрывает мир после нее. И вступает в следующую фазу международных отношений разъединенной, опять **стоящей на грани конфронтации, а то и большой войны**».

Буквально наступного дня – 20 лютого – із питанням про **«можливість дійти до дуже великої війни»** російський журналіст звернувся до знаного спеціаліста з історії України Олексія Міллера. Відповідь, як це притаманно науковцю, не була однозначно плоскою, а скоріше об'ємно-багатозначною. Він висловив припущення, що справа не дійде до того, щоб із обох сторін летіли ракети, бо тут виграти неможливо. Але вже сьогодні видно масу компонентів «великої війни» - це й інформаційна, і кібернетична війна. А у відповідь на пропозиції відключити Росію від банківської системи SWIFFT, прем'єр Медведєв взагалі пригрозив «необмеженою реакцією».

Тобто, на думку Міллера, «в некоторых смыслах война уже идет. Правда, **Россия не может быть в этой ситуации в качестве ведущего игрока; на**

сегодня она в экономической войне с Западом обречена на поражение. Но, погибая, она может нанести противной стороне весьма существенный ущерб... Дестабилизация в стране с таким количеством оружия, в том числе ядерного – это «игра в покер» на очень большие ставки».

І виходу із ситуації, що склалася, Олексій Міллер не бачить, тому що для вирішення проблем війни і миру немає головної передумови – взаємної довіри, яка лише і є головним соціальним капіталом у взаємовідносинах не лише людей, але й держав. Причому глибока взаємна недовіра, викликана не в останню чергу брехливим тролінгом, призвела уже до зневіри екзистенціальної: «Правящая в России элита искренне убеждена, что если бы Запад мог ее уничтожить, он бы это сделал. А западные элиты, наверное, думают, что было бы хорошо избавиться от этих оппонентов. И кто здесь прав, а кто виноват, это вторично, важно то, что **никто никому не доверяет. И как из этого выходит, этого пока никто не знает**». Невтішний висновок але, принаймні, як для науковця щирий.

Врешті-решт тема «великої війни» знайшла досить оригінальне втілення. Для її засвоєння публіку необхідно було належним чином «розігріти». Що й було зроблено. Впродовж тижня російський істеблішмент майже істерично обговорював різноманітні чутки про загадкове зникнення президента РФ Володимира Путіна. Досить авторитетні джерела стали пояснювати, що «Путін любить тримати паузу» напередодні прийняття кардинальних рішень. Інші стали опрацьовувати версії про палацовий переворот партії «великої крові», яка от-от ввергне Росію в широку інтервенцію проти України. Треті стали заспокоювати, що усі чутки про кадрові зміни у верхах спеціально запущені для того, щоб перевірити реакцію громадськості та виконавчих структур. Керівник прес-служби президента РФ Песков мабуть у чомусь був правий, коли зауважив, що у всіх сталось «весняне загострення». І це теж можна було зрозуміти, всі нервують через кризу, а тому готові вірити будь-якій несусвітній інформації перед тим, як включити голову. Стався невроз еліти, наляканої кількістю «чорних лебедів», що пролітають над Кремлем.

І от через тиждень, після появи Путіна на телеекранах, прийшло полегшення: до аудиторії донесли головну думку про те, що в разі відходу від влади Путіна можуть прийти такі круті хлопці, і вони пустять таку кров, що часи Путіна будуть видаватися райськими кущами.

А білякремлівські політтехнологи потім досить цинічно розведуть руками: ну що, мовляв, тут поробиш, коли «наша политическая система полностью сосредоточена на лидере. У нас нет надежной системы преемственности, так можно ли обвинять людей в том, что они испугались, когда Путин внезапно исчез с радаров» (Н. Сванидзе). Ще відвертіше висловився уже згадуваний Караганов: «Он

всех троллит. Он босс, он может это сделать. Его люди – изворотливые манипуляторы, и, посмотрите, они заставили всех говорить о Путине».

Тролінг шантажем

Для чого все робиться? В контексті викладених подій згаданий вище придворний політолог Караганов без тіні сумніву безнастанно заявляє, що Росія може установити новий світовий порядок, об'єднати Європу від Лісабону до Владивостока і тим самим забезпечити міцний мир, в тому числі й в Україні. Насамперед, радить він, обом сторонам – Росії і Заходу - слід зробити інтелектуальний аналіз помилок, які, мовляв, і привели до нинішньої кризи.

Ідея аналізу помилок, скажемо ми, в принципі має право на існування. Але ж, як кажуть, диявол криється в деталях. А деталі ці для України якраз і виявляються визначальними. Головна лінія протистояння Росії й Заходу, пояснюють експерти Кремля, полягає в тому, що **«ЕС стремилась расширить зону своего мягкого контроля, которую Россия считала зоной своих интересов»**. Україна серед «зон російських інтересів» займала чільне місце. Ось за ці пострадянські країни й розігрувалася гра, яка принесла в Україну смерть.

Нічого нового тут Караганов не сказав, а просто повторив одну із тез Путіна. Росія, мовляв, ще могла змиритися з відходом колишніх країн Варшавського договору до Заходу, але про пострадянські республіки вже й мови не може бути – адже це усе зона інтересів Росії. Але якщо так, запитаємо ми, то чому про «зони впливу» мають домовлятися не Захід і Росія, а Київ із якимись там ЛНР/ДНР? Логічно випливає й друге запитання: про що, власне, Києву домовлятися із цими підставними особами Кремля?

Все це, зрозуміла річ, знову ж таки тролінг – риболовля на блешню по-російськи. Справжній же шантаж полягає в мессиджі, який Караганову доручили довести до громадськості Заходу (бо ж не царське це діло – брутальний шантаж). А шантаж цей з вуст Карганова звучить на грані ультиматуму: «Ожидать, пока еще сильный Запад попытается дожать Россию, Кремль вряд ли будет. Так что, если не удастся остановиться и договориться, впереди еще более жаркий кризис. Украину задуют, а в случае предоставления ей военной помощи, скорее всего, разгромят. А дальше будут смотреть: не вразумятся ли западные лидеры и народы, увидевшие, что нынешние и прошлые руководители привели Европу и мир к войне. Если политика не изменится, возможна дальнейшая эскалация. Она, впрочем, может произойти из-за очередного «черного лебедя» - непредвиденной катастрофы или провокации».

І ось ця людина, яка заперечує право українського народу самому обирати свою долю, а також вдається до неприкритого шантажу і погроз великою війною,

пропонує Росії і Заходу знайти спільну мову на основі принципу: **«признання легитимності різних цінностей установок при общности базовой культуры»**. Більшого абсурду пошукати важко! В сучасній науці такий підхід підданий критиці. І неспроста: уповні визнаючи принцип рівності народів, навряд чи ми можемо вимагати поваги до таких «культурних цінностей», як звичай «полювання за головами» в Новій Гвінеї, гладіаторські бої у Древньому Римі, вогнища інквізиції в середні віки, концентраційні табори в нацистській Німеччині. Одні «цінності» ніяк не можуть бути рівноцінними іншим.

Як далеко може зайти світ, приймаючи «ціннісні настанови» сучасної Росії, застосовані нею на Донбасі: всі ці «Гради» й «Урагани», «Смерчі» й «Буратіно»? Тут би варто було б і спинитися, перейти до мирного урегулювання проблеми, піти по шляху Мінських домовленостей. Але «яструби» в Росії, як той же Стрелков-Гіркін, застерігають президента Росії не відходити від імперських цінностей Росії: в противном случае «придется нам соседями стать... по камере в Гааге. Если нас туда живьем доведут, конечно».

Більш детально проблема з цінностями виглядає так, пише Федір Лук'янов, з певним перекосям. Всім зрозуміло, що певний набір ідеологічних уявлень міцно пов'язує колективний Захід навколо США. А ось Росія, на відміну від Заходу, нині не здатна запропонувати свій проект майбутнього. А значить не здатна й об'єднати навколо себе країни певною системою цінностей. Та, власне, ні Бразилія, ні Індія й не потребують такої «гуманітарної допомоги» з боку Росії. Що ж стосується нав'язливої дружби Росії з Білоруссю і Казахстаном в рамках Євразійського союзу, то й тут спроби «винайти» ціннісні основи лише породжують якісь штучні конструкції: **«Общие ценности либо формируются естественно и исторически, либо не возникают вовсе»**.

До речі, навіть спільне історичне минуле, як от України і Росії, зовсім не означає наявність у них спільних цінностей. Як співається в пісні молодій українській поетеси Анастасії Дмитрук, «у вас царь, а у нас – демократия, никогда мы не будем братьями».

«Чорні лебеді» економіки

Якою, врешті-решт, не була б думка про «цінності» – чи то «яструба» Гіркіна, чи то «голуба» Караганова – а вирішувати проблеми національної безпеки й територіальної цілісності України доведеться, в остаточному випадку, самим українцям. І тут їх налаштованість, переконаність та готовність захищати Вітчизну – визначальні. В грудні 2014 року, згідно даних Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) більше половини (54,3%) жителів країни були в корені не готові втратити Донбас. А якщо до цієї цифри приплюсувати ще й «скоріше не згодних», а

таких 27,1%, то виходить, що переважаюча більшість громадян виступає за Донбас у складі України.

Однак щодо рішення економічних проблем як Донбасу, так і України в цілому, то, судячи по всьому, шлях не близький. Вносить елемент оптимізму хіба що трудовий і патріотичний настрій громадян України, та дедалі глибше розуміння наших проблем з боку світового співтовариства. Як пише Financial Times, «анексія Росією Криму й підтримка повстанців-сепаратистів у східних промислових районах країни зруйнували економіку й державні фінанси» України. Внаслідок цього, пише видання, країні грозить дефолт, якщо міжнародні організації не нададуть країні додаткових фінансових коштів. Але з боку українського уряду є впевненість в тому, що дефолту уникнути вдасться. Власне, останній березневий транш поставив тут крапку.

Звісно, щодо перспективи дефолту у різних аналітиків можуть бути свої судження. Як то кажуть, «сім баб – сім рад». Тому хотілось би послатись на авторитетну думку такого представника фінансового бізнесу як Джордж Сорос. Так, вважає він, Європі слід було б насамперед звернути увагу на оцінку становища в Україні, оскільки «криза, що відбувається там, являє собою смертельний ризик для Єврозони». Однак, на жаль, на думку Сороса, часто європейські лідери ставляться до України просто як до чергової країни, яка потребує фінансової допомоги, не усвідомлюючи належним чином, що «криза на східному кордоні ЄС небезпечніша для європейської економіки і навіть для виживання Євросоюзу, ніж вибори в Греції».

На його думку, небезпека таїться, як це не парадоксально, у можливості дефолту ще й у самій Росії. По-перше, такий дефолт нанесе відчутний удар по європейських банках, пов'язаних з Росією. По-друге, можлива фінансова криза в Росії несе в собі як стратегічну, так і економічну загрозу для Європи, враховуючи те, що політика Москви стане, вірогідно, ще більш агресивно націоналістичною. Але це не значить, що необхідно послабляти санкції, котрі були «необхідним злом», щоб примусити російські війська покинути Україну. Суть справи в іншому. На думку Сороса, США і Європа зробили велику помилку, не зумівши підкріпити свої санкції масштабною програмою фінансової підтримки України, яка, за його оцінкою, потребуватиме 50 млрд. дол., і має бути схвалена в першому кварталі 2015 року.

І саме тому американський фінансист заявив, що Європі необхідно «проснутися» й визнати, що на території України Росія власне атакує ЄС, що «Росія пропонує альтернативний погляд на світ – силу замість верховенства закону». Але тут принагідно хотілось би нагадати мудрість древніх: «не в силі правда, а в правді сила». В Росії такої сили правди немає. Про що й свідчить теза російського

аналітика Федора Лук'янова, «для привлечення союзників нужна ідея розвитку. У Росії с етим беда».

На західному напрямі ситуація складається принципово відмінною: Європа має таку ідею розвитку, а Україна йде їй назустріч, поділяючи європейські цінності. Саме тому, вважає Сорос, і «надання допомоги Україні слід розглядати як заходи по обороні, до яких вдаються європейські країни». Слід виходити й з того, що навіть викрадення грошей командою Януковича надало Україні своєрідний історичний шанс: **коли закінчуються гроші, тоді розпочинаються реформи і роздаються свободи**. Та й Міжнародний валютний фонд, як відомо, позичає гроші лише під реформи.

То ж – в добрий час!

6. Перипетії конспірології

В наукових колах, та й взагалі серед інтелігенції прийнято морщити носа при згадуванні слова «конспірологія». Ну, мовляв, знову ви за старе: «всесвітня змова», «світовий уряд», а там, гляди, й до «протоколів Сіонських мудреців» можна дійти... Звісно, при бажанні дійти можна будь-куди. Насамперед щонайкращу ідею легко спростити до її крайніх, примітивних форм, та, врешті-решт, звести до абсурду, карикатури на дійсність. Що й було зроблено в певній мірі з поняттям «конспірологія». І це комусь вигідно.

А між тим життя бере своє. Нині куди не поткнись – скрізь «комерційна таємниця». Будь-яка пристойна фірма має свою «службу безпеки», а великі комерційні гіганти – свою розвідку й контррозвідку. Що вже говорити про відповідні державні служби! І це при тому, що законспіровані цілі сектори суспільного життя, що видається маса документів під грифом «таємно» або «надзвичайно таємно» тощо. Більше того – опрацьовується стратегія досягнення тих чи інших цілей, виробляється тактика блокування аналогічних дій конкурентних фірм, корпорацій або ж тих чи інших держав. І все це ми визнаємо. Але в той же час безнастанно стверджуємо, що такого дослідницького напрямку як конспірологія – бути не може. Тому що його не може бути взагалі, та й край!

Законно виникає запитання: де логіка?

Конспірологія: дві сторони медалі

Давайте виходити з того, що в світі – безліч змов, але організатори одної змови блокують діяльність інших змовників, а тому, врешті-решт, виходить щось третє, на яке ніхто й не сподівався. У світі поступово починає домінувати якийсь визначальний тренд.

Так, ще у рамках двополярного світу часів холодної війни посилилась тенденція до глобалізації. **Транснаціональні корпорації почали дедалі інтенсивніше культивувати ідею глобального управління через створення відповідних наднаціональних інституцій. У політичному дискурсі все частіше стала підніматися тема «світового уряду».** І все це, якщо підходити неупереджено, не є результатом сваволі, а наслідком об'єктивних суспільних зрушень. Однак, як це робиться в інформаційному полі Росії, процес глобалізації можна зобразити і як курс США на підпорядкування собі усього світу.

Звичайно, можна посилатися й на те, що практичне опрацювання інтеграційної стратегії у масштабах всього світу все ж таки було покладено на спеціально організовані для цього «мозкові центри». Як і те, що формально вони існують як недержавні науково-дослідницькі організації, зосереджуючи зусилля в галузі гуманітарних наук – політики, економіки. Що дослідницькі програми «мозкових центрів» передбачають здійснення впливу на політиків та осіб, які формують громадські думку з широкого кола економічних, соціальних, політичних, екологічних питань та проблем безпеки. Врешті-решт, що саме в останньому пункті діяльність «мозкових центрів» наближена до стратегічної розвідки, а науково-інформаційний продукт центрів передається вищому політичному й військовому керівництву держави чи відповідної організації.

Все це є, як і утаємничена та неприваблива глибинна робота, яка й до останнього часу провадиться за пеленою секретності й далеко від світла рампи. І, зрозуміла річ, все ж це додає азарту й роботі конспірологів: вони нишпорять, проникають за куліси політичної кухні, виносять актуальні проблеми на суд громадськості. З одного боку, в такий спосіб вони вносять свою посильну частку у пошук істини. Але з другого – часто-густо їхні журналістські розслідування збурюють суспільну свідомість і містифікують її до такої міри, що зводять інформацію до сенсаційності сумнівного стибу. А в підсумку - в такий спосіб відбувається цілеспрямована дискредитація конспірології як дослідницького напрямку в цілому.

Наприклад, зникнення президента РФ Володимира Путіна з екранів TV призвело до справжнього вибуху конспірології. В Інтернеті з'явилося п'ять найбільш поширених версій цієї події. 1) Путін захворів: ця версія набула поширення стараннями впливового міжнародного агентства Reuters. 2) Путін помер - ця версія з'явилася після загальної антипутінської істерії у замітках і блогах всього Рунету. 3) Путін став жертвою палацового перевороту – цю версію активно висували російські оглядачі й експерти, висуваючи здогадки про дії партії «великої війни». 4) Путін спланував своє зникнення, тому що готується до повномасштабної війни – ця думка культивувалася на тлі постійних мессиджів

світових ЗМІ про необхідність відмовитися від позиції примирення з агресивним курсом російської влади. 5) Путін живий і здоровий, а всі повідомлення про його нелегку долю, за твердженнями офіційних ЗМІ, – лише інсинуації, підігріті антипутінською риторикою.

Розібратися у всьому цьому масиві домислів пересічній людині, звісна річ, було надзвичайно важко. А тут ще й трапилося екстремальне тло для сприйняття усіх цих чуток: в Москві, на дзвіниці Новодівичового монастиря у неділю 15 березня увечері сталася пожежа. В Інтернеті тут же з'явилася інформація, що монастир часто відігравав значиму роль в різноманітних палацових переворотах чи смутах. Був він і в'язницею для високопоставлених осіб. Згадали і те, що перед вступом на посаду президента Путін відвідав Новодівичий монастир, де було проведено молебню, що подавалося у ЗМІ як богослужіння перед «вінчанням на царство». А тому нинішня пожежа, мовляв, це недобрый знак.

В цій моторошній обстановці очікування змови, очевидно, як добрий знак можна було б вважати хоча б компетентну наукову думку з гострих питань сучасності. В тому числі й з приводу перспектив (чи відсутності таких) російсько-українських відносин. Хоча будь-який науковець – теж жива людина, і ніщо людське йому не чуже. В тому числі – й прихильне чи неприхильне ставлення до нього з боку влади.

Прозріння «на рівні рефлексів»?

Впродовж 2014 року офіційні телеканали Росії продзижчали всі вуха про антидержавний переворот в Україні й захват влади хунтою. А це, мовляв, не усвідомлено, прямо таки «на рівні рефлексів» зобов'язало Росію «навести порядок» у зоні своїх інтересів.

Однак 20 лютого 2015 року, якраз в річницю Євромайдану, в інтерв'ю журналу Spiegel уповноважений з прав людини в Росії Володимир Лукін дав оцінку феномену Майдану, яка у певних моментах принципово розходила з офіційними оцінками Кремля: **«На Україні возникла классическая революционная ситуация, которая объясняется общей обстановкой в стране. Народ перестал верить правительству. Люди были недовольны своей жизнью и городской коррупцией».**

Така оцінка здивувала німецького журналіста, настільки вона відрізнялася від неоковирних штампів про «довгу руку Америки», що нібито й здійснила державний переворот в Києві. У Лукіна погляд виявився значно ширшим: «Я не верю в дешевые теории заговоров. Но, с другой стороны, вне всяких сомнений наиболее важной причиной Майдана, который и привел к падению Януковича, была тайная деятельность западной, восточной, северной и южной частей страны,

стремившихся к расширению полномочий. **Конечно, имели место и попытки из-за границы воспользоваться ситуацией в своих целях».**

Що й казати – ідея децентралізація влади давно вже витала (таємно чи явно) в регіонах, які стогнали від «владної вертикалі» Януковича. Але що стосується тези, про «наміри закордону», то Лукін, при всій нашій повазі до його наукового авторитету, все-таки не зміг стати вище обставин, а тому повторив шаблону тезу про спроби Заходу «лишить Россию ее исторической сферы влияния на Украине, а в идеале и Белоруссии... Экспансия НАТО на восток была большой ошибкой Запада. **Мы защищались на уровне рефлексов.** Наша инстинктивная защитная реакция привела к огромному всплеску шовинизма и национализма». Ось така позиція Лукіна (Бог йому суддя) – Україна є лише «історична сфера впливу Росії», та й більш нічого. І захищати її – це вже в росіян «на рівні рефлексу».

Однак далі з'явилася інформація, яка, з одного боку, стала геть-чисто спростовувати тезу про якийсь «самозахист Росії». 24 лютого 2015 року «Новая газета» в Москві опублікувала план відторгнення Росією ряду територій України, який був складений орієнтовно між 4 і 12 лютого 2014 року – тобто, ще під час правління Януковича. Згідно експертного аналізу в підготовці цієї записки брав участь «православний бізнесмен» Костянтин Малофеев. Людина ця, пише газета, відома «своей активной поддержкой сепаратистов Крыма и востока Украины – идеями, деньгами и кадрами (в частности Гиркин-Стрелков и Бородай – люди, работавшие в его структурах)».

Проте, з другого боку, ця інформація знову ж таки відводила вістря критики від самого Кремля, і фокусувала увагу на «православному бізнесмені», який, мовляв, «оказал Кремлю большую услугу: его пиарщики и «реконструкторы» раскрутили конфликт в Крыму и на Донбассе, передав эстафету добровольцам и «отпускникам» и избавив Россию, хотя бы формально, от статуса «стороны конфликта». Тобто, нібито й опозиційна (принаймні – незалежна) «Новая газета», а по-суті спрацювала на обілення офіційної Москви за анексію Криму і вторгнення на Донбас. Що ж поробиш – на те вона «матушка-Россия», а «умом Россию не понять».

Однак в опублікованій доповідній записці міститься й ряд цікавих спостережень щодо стратегії й тактики здійснення інтервенції в Україну. Остаточною ціллю зазначеної стратегії мало б бути «присоединение ее восточных областей к России. Доминантными регионами для приложения усилий должны стать Крым и Харьковская область». І все це ще за правління Януковича.

Вся операція мала б провадитись під трьома основними гаслами: 1) федералізації (а то й конфедералізації); 2) незалежний від Києва вступ південно-східних областей в Митний союз; 3) пряма суверенізація з наступним приєднанням

до Росії. Але при цьому слід було максимально забезпечити пропагандистську кампанію, щоб «світова громадськість» мала якомога менше приводів поставити під сумнів легітимність і чесність різноманітних референдумів: «необходимо аранжировать эти события PR-кампанией в российской и украинской прессе».

Чи є ще якась необхідність ставити під сумнів факт планування підривної діяльності з боку Росії проти України? Чи знову будемо іронізувати з приводу конспірології і неспроможності «теорії змови»? У своєму коментарі до документа редакція «Новой газеты» пише: «в целом можно заметить, что рекомендации авторов записки по поэтапному вмешательству России в украинские дела с конечной целью захвата ряда территорий Украины в основном были реализованы в практических действиях Москвы».

Майдан – «который с нами надолго»!

Поетапне втручання таки здійснилося, але чи були досягнуті цілі – це ще питання. Дійсно, річницю української «Революції гідності» російські телеканали відзначили крикливими ток-шоу, а в самій Москві відбувся багатотисячний «антимайдан». Воно й зрозуміло, писав 24 лютого 2015 року один із діячів російського «Правого дела» Георгій Бовт, – «этот праздник уже с нами надолго».

Прикро лише те, що вже 28 лютого 2015 року ЗМІ принесли нам гірку новину: Бориса Немцова розстріляли під стінами Кремля. А за декілька годин до його загибелі НТВ Росії анонсував свою чергову пропагандистську «викривальну» програму, приурочену нібито «підривній» ролі Немцова у «підготовці російського Майдану».

Але сталось, писала «Новая газета», ще гірше: «вместо «Майдана» в Москву пришел Донбасс. С 27 февраля 2015 года шесть выстрелов – четыре пули в спину – таков последний аргумент в Российской Федерации». І далі: «убийство Немцова поэтому – это точка невозврата, радикальной дестабилизации внутриполитической обстановки в России, последствия которой пока невозможно предсказать. Возможно, мы увидим показательный траур в исполнении высших лиц государства, а затем охоту на ведьм со стороны спецслужб и принятие новых чрезвычайных законов по ограничению гражданских свобод». І хто після цього таємного вбивства знову буде ігнорувати фактор конспірології? Відтепер, зазначають соратники, убивство Немцова приречено стати символом тої країни, яку побудували за останні п'ятнадцять років.

То ж символом чого став для Росії у остаточному підсумку український Майдан? Чи ж намітились якісь зрушення в російській громадській думці й у переосмисленні їхнього ставлення до України? Здається, деякі зрушення вже намітились.

По перше, зазначає Григорій Бовт, приходиться розуміння того, що, здобувши поки що Крим, росіяни надовго втратили Україну. З одного боку, українські громадяни стали більш консолідованими у ставленні до гасел «Майдану». А, з другого боку, українське суспільство неминуче стало більш негативно, а то й вороже, налаштованим до Росії: «в том есть вина и тех, кто творил украинскую политику из Москвы».

По-друге, якщо до Майдана лише трохи більше третини українців вірили у здатність нової влади налагодити життя в країні, то після російської агресії ідеї руху в Європу стали користуватися підтримкою більшості майже у всіх регіонах України.

По-третє, колишні нав'язливі замороки із статусом російської мови відійшли на периферію громадської думки, і вже «можно представить, что строительство обновленного украинского государства (когда и если до этого дойдет) пойдет уже на монокультурной в политическом смысле основе».

По-четверте, відбулася еволюція настроїв в Україні щодо ставлення до НАТО: «с каждым месяцем сторонников становится больше, достигнув в среднем по стране 53% уже к концу 2014 года (за военный союз с Россией – меньше 10%)».

По-п'яте, ідеї федералізації України поділяє лише третина громадян при тенденції до пониження.

По-шосте, Україна стоїть перед необхідністю проведення жорстких заходів у галузі економіки, хоча це й грозить ростом соціальної напруги. Радикальна модернізація назріває: коли кінчаються гроші, то починаються реформи.

Отже, підведемо підсумок і ми – попри масований тролінг «риболовля на блешню» по-російськи не отримала тотального успіху. Не лише Україна по-новому поглянула на Росію – сама Росія поступово прозріває. Її сприйняття подій в Україні, хай і на рівні окремих експертів, стає все більш розсудливим. Ми теж не в захваті від складної ситуації в економіці й суспільно-політичному житті в цілому. Але, як мовиться, «процес пішов». І це головне. І наше майбутнє насамперед залежить від нас.

І тут вже місця для будь-якої конспірології бути не може.

Література.

1. Арбатов А. «Ставки растут по мере развития событий». – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/global-processes/Stavki-rastut-po-mere-rasvitiya-sobytii-17295>

2. Барабанов М. Принуждение к миру -2: ближайшая перспектива России на Украине. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine-_crisis/Prinuzhdenie-k-miru-2-blizhaishaya-perspektiva-Rossii-na-Ukraine-17261
3. Бовт Г. Накануне славных битв. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crisis/Nakanune-slavnykh-bitv-17077
4. Бовт Г. Праздник, который с нами надолго. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crisis/Prasdnik-kotoryi-s-nami-nadolgo-17331
5. Быстрицкий А. СМИ в корень. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/Ukraine_crisis/SMI-v-koren-17272
6. Ефременко Д. За флажки. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/number/Za-flazhki-16764>
7. Караганов С. Европа: поражение из рук победы? – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/pubcol/Evropa-porazhenie-iz-ruk-pobedy-17290>
8. Караганов С. Европа: можно ли избежать поражения? – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/pubcol/Evropa-Mozhno-li-izbezhat-porazheniya-17321>
9. Картунов А. Семь шагов за горизонт кризиса. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/global-processes/Бль-ырфпщм-яф-пцкшяште-лкшяшыф-17300>
10. Картунов А. Россия между двумя Майданами. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crisis/Rossiia-mezdu-dvumya-Maidanami-17161
11. Крастев И., Леонард М. Новый европейский беспорядок. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/number/Novyi-evropeiskii-bezporyadok-17196>
12. Липский А. «Представляется правильным инициировать присоединение восточных областей Украины к России. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crisis?Predstavlyaetsa-pravilnym-initcirovat-prisoedinenie-vostochnykh-oblastei-Ukrainy-k-Rossii-17338
13. Лошак В. Закулисье войны. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crisis/Zakulise-voiny-17058
14. Лукьянов Ф. Свой – не свой Донбасс. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/record/Svoi-ne-svoi -Donbass-17263>
15. Лукьянов Ф. Гибридный мир. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/redcol/Gibridnyi-mir-17281>
16. Лукьянов Ф. Торжество Средневековья. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/record/Torzhestvo-Srednevekovya-17282>
17. Лукьянов Ф. Ялта местного разлива. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/redcol/Yalta-mestnogo-razliva-17294>
18. Лукьянов Ф. Одинокий гигант: почему мир потерял интерес к России. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/redcol/Odinokii-gigant-pochemu-mir-poterial-interes-k-Rossii-17325>

19. Лукьянов Ф. Война за Европейское наследство. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/redcol/Voina-zf-evropeiskoe-nasledstvo-17333>
20. Лукьянов Ф. Кто что может. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/redcol/Kto-chno-mozhet-17337>
21. Люттвак Э. Стратегический союз США и России неизбежен. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/global-processes/Strategicheskii-soyus-SShA-i-Rossii-neizbezhen-16602>
22. Миллер А. Главная проблема – никто друг другу не верит. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crysis/Aleksei-Miller-Glavnaya-problema---nikto-drug-drugu-ne-verit-17328
23. Морозов В. Свято место пусто не бывает. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/number/Svyato-mesto-pusto-ne-byvaet-16766>
24. Невзоров А. Правда имеет единственное преимущество перед ложью – она проще в исполнении. – Доступно: data:text/html;charcet=utf-8,%3Cdiv%20class%3D%22post_header_single%22%20style%3D%22border-bottom-width%3A%201px%3B%20border-bottom...
25. Павловский Г. Украинский апокалипсис в картинках: начало. Первая фаза революции. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crysis/Ukrainsrii-apokalipsis-v-kartinkakh-nachalo-Pervaya-faza-revoljutcii-16463
26. Панарин Э., Соколов Б. Глобальная политика глазами российской элиты. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/number/Globalnaya-politika-glazami-rossiiskoi-tlity-17106>
27. Токарев А. Украина изнутри. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crysis/Ukraina-iznutri-17296
28. фон Шуберт Е. Эдвард Люттвак: «У русских есть стратегический талант». – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/global-processes/Edvard-Lyutvak-U-russkikh-est-strategicheskii-talant-16805>